Bebyggelse vid Kungsstallet

Fornlämning 1982:7136 & 2024:6011, Mariefred 2:15,
Mariefreds socken, Strängnäs kommun, Södermanlands län.
Arkeologisk förundersökning.

Nyare tid

Lars Norberg

Rapport 2024:09

Bebyggelse vid Kungsstallet

Fornlämning L1982:7136 & L2024:6011, Mariefred 2:15,
Mariefreds socken, Strängnäs kommun, Södermanlands län.
Arkeologisk förundersökning.

Nyare tid

Lars Norberg

Sammanfattning

Sörmlands Arkeologi AB utförde i september år 2024 en arkeologisk förundersökning av fornlämning L1982:7136 inför byggnation av en planerad cirkulationsplats strax utanför Mariefred. Uppdragsgivare var Trafikverket. Fornlämningen, som utgörs av en husgrund från historisk tid, identifierades i samband med en arkeologisk utredning år 2009. Lämningen tolkades då som delar av en eventuell spannmålsbod identifierad på 1749 års karta över Gripsholms Kungsladugård.

Vid förundersökningen påträffades en husgrund som kan knytas till 1801 års karta över Gripsholmsgodsets tillgångar. Grunden bestod av delar av en syll med ett överlagrande raseringslager, vilket visade tydliga tecken på att byggnaden brunnit. I botten påträffades en rustbädd bestående av granstockar. En dendrokronologisk analys visar att timret fälldes under vinterhalvåret 1775-1776. Enligt 1801 års karta låg byggnaden, som troligen fungerat som bostadshus, intill det så kallade Kungstallet. Enligt ett brandförsäkringsprotokoll från år 1834 drabbades båda byggnaderna av en brand år 1825, varefter ny bebyggelse uppfördes i området. Läget för L1982:7136 stämmer bättre överens med ett senare uthus som finns dokumenterat på en 1834 års karta. Av den anledningen har den nu påträffade husgrunden registrerats med ett nytt fornlämningsnummer i Kulturmiljöregistret (L2024:6011).

Vad gäller bevaringsförhållanden var stora delar av L2024:6011 skadad av en fjärrvärmeledning som tidigare grävts ned i området. Enligt resultaten från förundersökningen gäller det troligen även den senare uthusbyggnaden (L1982:7136). Det bedöms heller inte som troligt att vare sig spannmålsboden, kungsstallet eller den nypåträffade husgrunden bevarats väl till de delar som varit belägna under nuvarande Stallarholmsvägen och Storgatan. Samtliga uppgifter har justerats och uppdaterats i Kulturmiljöregistret.

Rapporten laddas ned via
www.sormlandsarkeologi.se

eller beställs från

Sörmlands Arkeologi AB
Tideliusgatan 37
118 69 Stockholm

mail@sormlandsarkeologi.se

Grafisk form och layout: Lars Norberg
Kart- och ritmaterial: Lars Norberg
Omslagsfoto: Runstenen U692 på Oknö i Mälaren.

Upphovsrätt, om inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.
http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv.

© Sörmlands Arkeologi AB
Nyköping 2024

Innehåll

Sammanfattning 2

Utgångspunkt 5
Tidigare insatser

Syfte & metod 5
Syfte
Metod

Topografi & kulturmiljö 5

Resultat 8
Områdesbeskrivning
Arkeologisk förundersökning
Datering
Avslutning

Referenser 12
Arkiv

Administrativa uppgifter 12

Bilagor 13
Bilaga 1. 1749 års karta över Gripsholm 1-2. Kartan är rektifierad & beskuren. Skala 1:400.
Bilaga 2. 1801 års karta över Gripsholm 1-2. Kartan är rektifierad & beskuren. Skala 1:400.
Bilaga 3. 1834 års karta över Gripsholms kungsladugård. Kartan är rektifierad & beskuren. Skala 1:400.
Bilaga 4. Utdrag ur Fastighetskartan med påträffade lämningar och digitaliserat byggnadsbestånd med utgångspunkt i det analyserade kartmaterialet. Skala 1:400
Bilaga 5. Schakttabell
Bilaga 6. Anläggningsbeskrivning
Bilaga 7. Dendrokronologisk analys
Bilaga 8. Fotodokumentation

Figur 1. Utdrag ur Sverigekartan med förundersökningens belägenhet markerad. Skala 1:1 000 000. Källa: Lantmäteriet.

Utgångspunkt

Sörmlands Arkeologi AB har genomfört en arkeologisk förundersökning inom fastigheten Mariefred 2:15, Strängnäs kommun i Södermanlands län. Insatsen utfördes eftersom Trafikverket planerar byggnation av en ny cirkulationsplats strax utanför Mariefred. Åtgärden berör infarten mot Storgatan från Stallarholmsvägen. Här återfinns fornlämning L1982:7136, en husgrund från historisk tid (figur 1-3).

För att bedöma om L1982:7136 berördes av den planerade byggnationen fattade Länsstyrelsen i Södermanland beslut om att en arkeologisk förundersökning skulle utföras (lst dnr 7749-2023). Ansvarig för kostnaden var Trafikverket.

Projektledare samt fält- och rapportansvarig var Lars Norberg, arkeolog vid Sörmlands Arkeologi AB. Förundersökningen genomfördes under perioden 2024-09-02 – 2024-09-04.

Tidigare åtgärder

Fornlämningen identifierades i samband med en arkeologisk utredning inför utbyggnad av fjärrvärme år 2009. Vid utredningen påträffades två syllstenar, vilka bedömdes utgöra delar av grunden till en spannmålsbod synlig på 1749 års karta över Gripsholms godskomplex (Beronius Jörpeland & Bondesson 2011).

År 2015 fick Strängnäs kommun tillstånd att anlägga en gång- och cykelväg över området med den tidigare påträffade husgrunden (lst dnr 431-3523-2015). Villkoret var att markytan med de påträffade syllstenarna täcktes med geotextil, varefter slänten upp mot korsningen fylldes ut med väggrus. Därefter hårdgjordes ytan med asfalt och gatubelysning installerades längs gång- och cykelstråket.

Den fjärrvärme som föranledde den tidigare utredningen samförlades med fiberslangar och bör således ha kommit på plats någon gång dessförinnan, det vill säga mellan 2009 och 2015.

Syfte & metod

Syfte

Syftet med insatsen var att ge Länsstyrelsen ett beslutsunderlag inför prövning om tillstånd till ingrepp i fornlämningen. Utöver det var målsättningen att fastställa och dokumentera dess karaktär, datering, utbredning och komplexitet samt ta tillvara fornfynd.

Om lämningen befanns vara begränsad till sin omfattning fick den undersökas och tas bort inom ramen för förundersökningen.

Metod

I syfte att avgränsa fornlämningen öppnades två sökschakt på ömse sidor om den befintliga GC-vägen. Schakten uppgick till en sammanlagd yta om cirka 61 m^2, medan schaktdjupet varierade mellan 0,3 och 1,2 meter (figur 3).

Öppnade ytor handrensades, varefter kontexter, och schakt dokumenterades genom inmätning med RTK-GPS, beskrivningar i text och fotografier (figur 5-7 samt bilaga 5, 6 & 8).

Efter samråd med länsstyrelsen i Södermanland (2024-09-03) genomfördes en undersökning av identifierade lämningar, vilka dokumenterades och borttogs inom ramen för förundersökningen. Syftet med insatsen var att karakterisera husgrunden, identifiera fynd och samla in prover för daterande analys. De fåtaliga föremålen tillvartogs ej eftersom de var relativt anonyma till sin karaktär. Ett urval har dock fotograferats (bilaga 8). Efter förundersökningen lades sökschakten igen.

Vad gäller de naturvetenskapliga analyserna har en dendrokronologisk analys utförts på timmer från en rustbädd som underlagrade grunden. Analysen har utförts av Hans Linderson, Nationella Laboratoriet för Vedanatomi och Dendrokronologi, Lunds universitet, och syftade till att fastställa fällningsår för virket och därmed ligga till grund för en datering av byggnaden (bilaga 7).

Topografi & kulturmiljö

Området för förundersökningen ligger på gränsen mellan låglänta områden i öster och mer höglänta och bergiga partier i väster. Höjderna för ursprunglig markyta inom undersökningsområdet varierade mellan två till drygt tre meter över havet. I nordöst återfinns en flack äng, det så kallade Munkhagsgärdet, ofta benämnd Stora Munkhagen i äldre kartor (tex LMS akt C42-11:6). Den lågt liggande jordbruksmarken, belägen direkt väster om Mariefred, avgränsar tätorten från det omgivande landskapet. I sydväst ligger bebyggelsen till Gripsholms kungsladugård och i backarna västerut återfinns också Kärnbo medeltida kyrkoruin. Mellan Kungsladugården och Stora Munkhagen löper idag Stallarholmsvägen med Storgatan som leder in mot stadens centrum. Sett till det historiska kartmaterialet är vägnätet i området relativt oförändrat sedan åtminstone 1600-talet, även om mindre justeringar naturligtvis skett.

Gripsholms kungsladugård har legat på sin nuvarande plats sedan åtminstone 1600-talet (Westlund 1949, s. 9, Hansing 2015, s. 7). Kungsladugårdens och slottest historia och är dock äldre och borgen Gripsholm kan knytas till 1370-talet och drotsen Bo Jonsson Grip (Westlund 1949, s. 6).

Figur 2. Utdrag ur Fastighetskartan med undersökningsområdet & uttag från KMR (240422). Skala 1:4 000. © Lantmäteriet Dnr R50367921_150001.

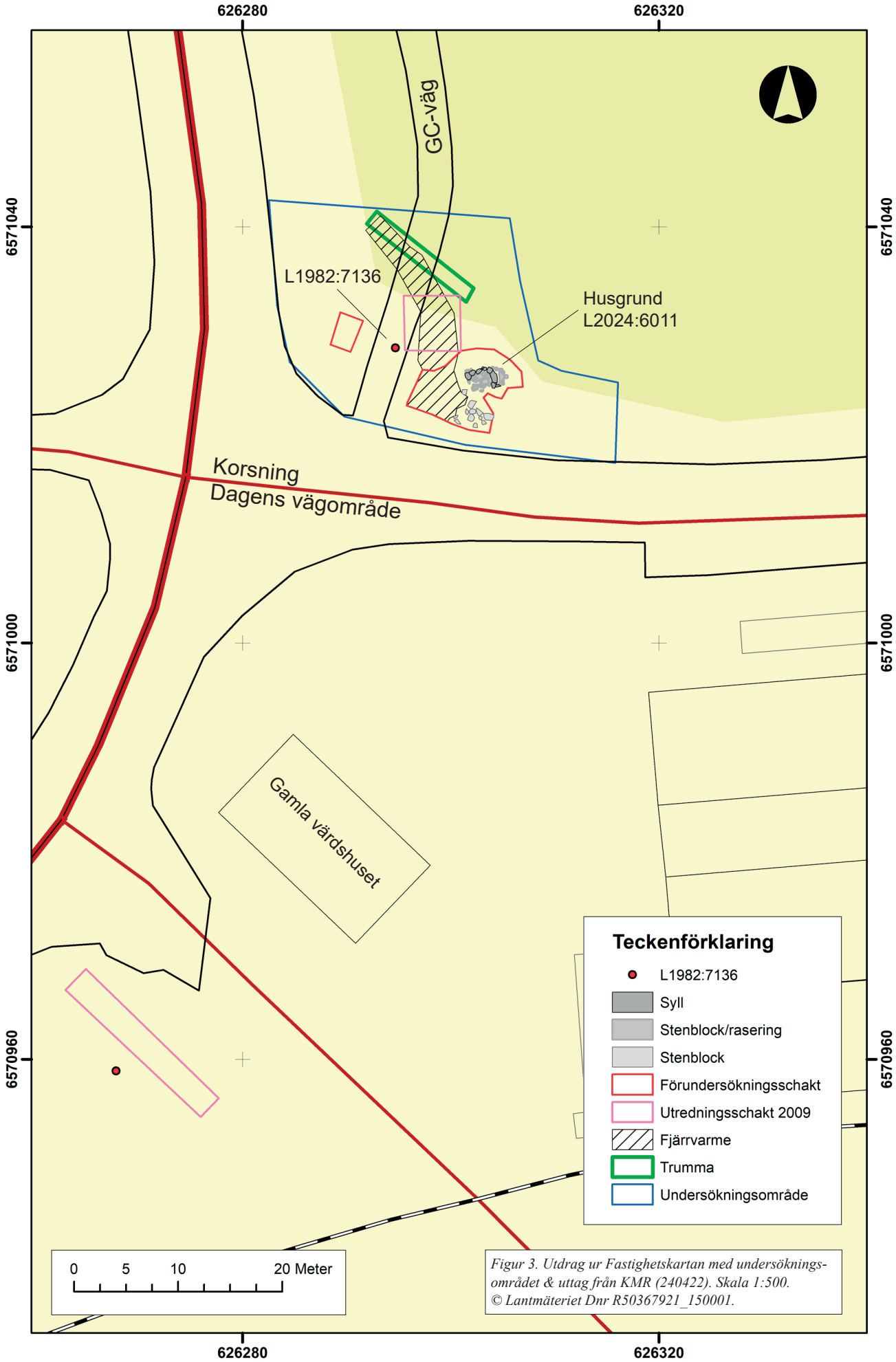

Figur 3. Utdrag ur Fastighetskartan med undersökningsområdet & uttag från KMR (240422). Skala 1:500. © Lantmäteriet Dnr R50367921_150001.

På 1749 års karta syns, utöver själva mangårdsbyggnaden, ett flertal byggnader i form av bostadshus för gårdsfolk tillsammans med ett antal ekonomibyggnader. Alldeles intill den dåvarande landsvägen mot Stallarholmen och förundersökningsområdet låg en mindre byggnad benämnd *Spanmåhlsbod* (LMS akt nr C42-11:6, bilaga 1).

På 1801 års karta över Kungsladugårdens ägor redovisas en hel del genomgripande förändringar avseende byggnadsbeståndet i området (LMS akt nr C42-11:7). Spannmålsboden har nu ersatts av en långsträckt byggnad i form av ett stall beläget längs landsvägen. Direkt öster därom syns en anonym hussymbol sammanbunden med det förra i gemensam tomtmark. I söder, på andra sidan infarten mot Mariefred finns ytterligare två nya byggnader. I beskrivningen till kartan anges samtliga som nr 62, det vill säga *Kungsstallet, och trenne andra byggnader, tillhöriga slottet* (bilaga 2). En av byggnaderna kvarstår idag och utgörs av ett rödfärgat bostadshus benämnt Gamla Värdshuset (bilaga 8), dock ej att förväxla med värdshuset beläget i stadskärnan.

Delar av kungsstallets norra parti målades av under 1800-talets början av målaren och vävaren Pehr Hilleström (SBL). Tyvärr redovisar bilden inte de andra ovan nämnda byggnaderna eftersom de ligger utanför motivet för avbildningen (figur 4).

Historien för kungsstallet och den ovan nämnda anonyma byggnaden blev kort, vilket troligen kan förklaras med att en brand utbröt i området år 1825 (Hansing 2015, s. 20 med där a.a.). Enligt en brandförsäkring med tillhörande karta från år 1834 syns ett flertal nya byggnader, vilka enligt handlingarna ska ha uppförts mellan åren 1826 och 1832. På platsen för kungsstallet syns ett mindre *Ett boningshus tillhörigt Kungl. Slottet* och strax sydväst därom, nära den tidigare nämnda anonyma byggnaden finns ett mindre *Uthus* inritat (ibid. med där a.a.). Utöver Gamla Värdshuset återstår inget av den här diskuterade bebyggelsen idag (figur bilaga 3).

Resultat

Områdesbeskrivning

Förundersökningsområdet var beläget i en slänt med den nuvarande vägkorsningen i direkt anslutning i sydväst. Som tidigare nämnts genomkorsas området av en asfalterad gång- och cykelväg. I nordost avgränsades ytan av ett sankt åkerdike varefter det flacka Munhagsgärdet vidtar. Utöver den gräsbevuxna slänten växte även ett lövträd inom ytan (figur 3 & bilaga 8)

Arkeologisk förundersökning

I det mindre schaktet beläget väster om GC-vägen påträffades inget av arkeologiskt intresse (S1). Ytan var urschaktad och utfylld med väggrus, siltig lera och spräckta stenblock. I botten framkom grå siltig lera (undergrund).

I det större schaktet (S2), noterades ett flertal större kantiga och spräckta stenblock, cirka 0,4-1,0 meter stora belägna i ett stråk intill Storgatan. Stenmaterialet schaktades fram och grovrensades, men framstod

Figur 4. Pehr Hilleströms målning med Kungsstallet (pil) från 1800-talets början. I bakgrunden syns Gripsholms slott & Mariefreds kyrka. Motivet bör vara målat ungefär med utgångspunkt från Kärnbo kyrkoruin. (SLM M024382, hämtad 9 oktober 2024 från Sörmlands museums samlingar, SMA).

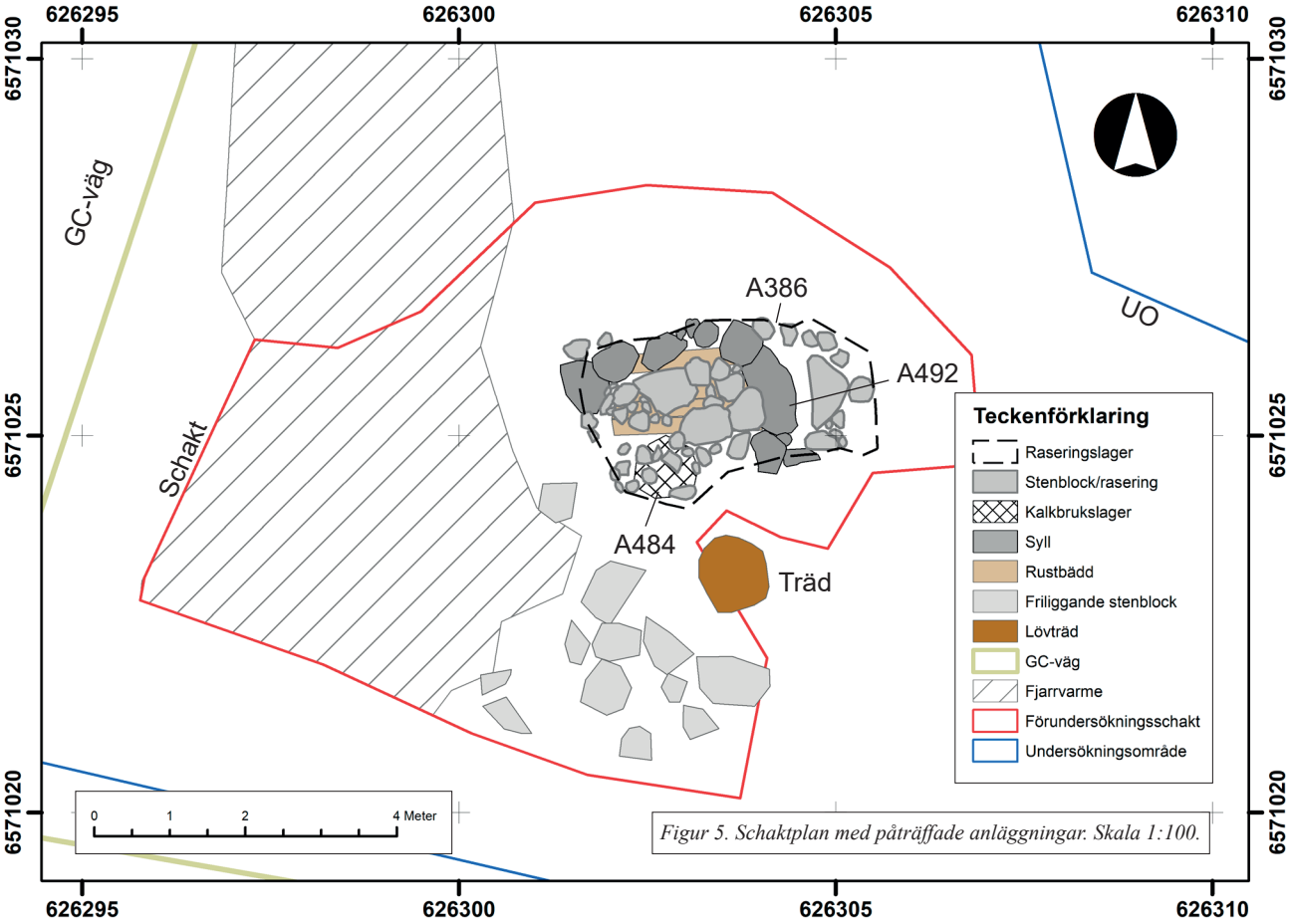

Figur 5. Schaktplan med påträffade anläggningar. Skala 1:100.

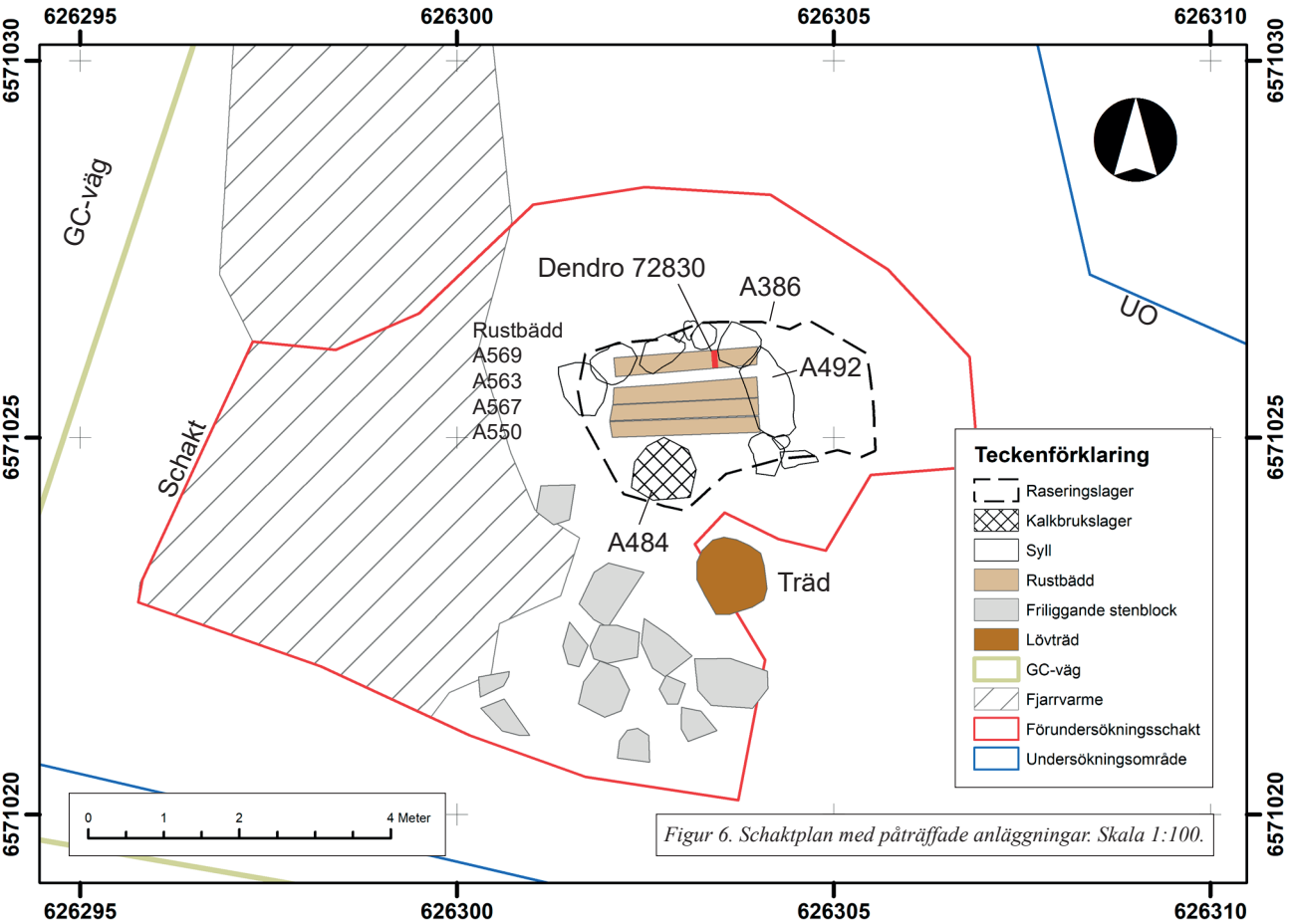

Figur 6. Schaktplan med påträffade anläggningar. Skala 1:100.

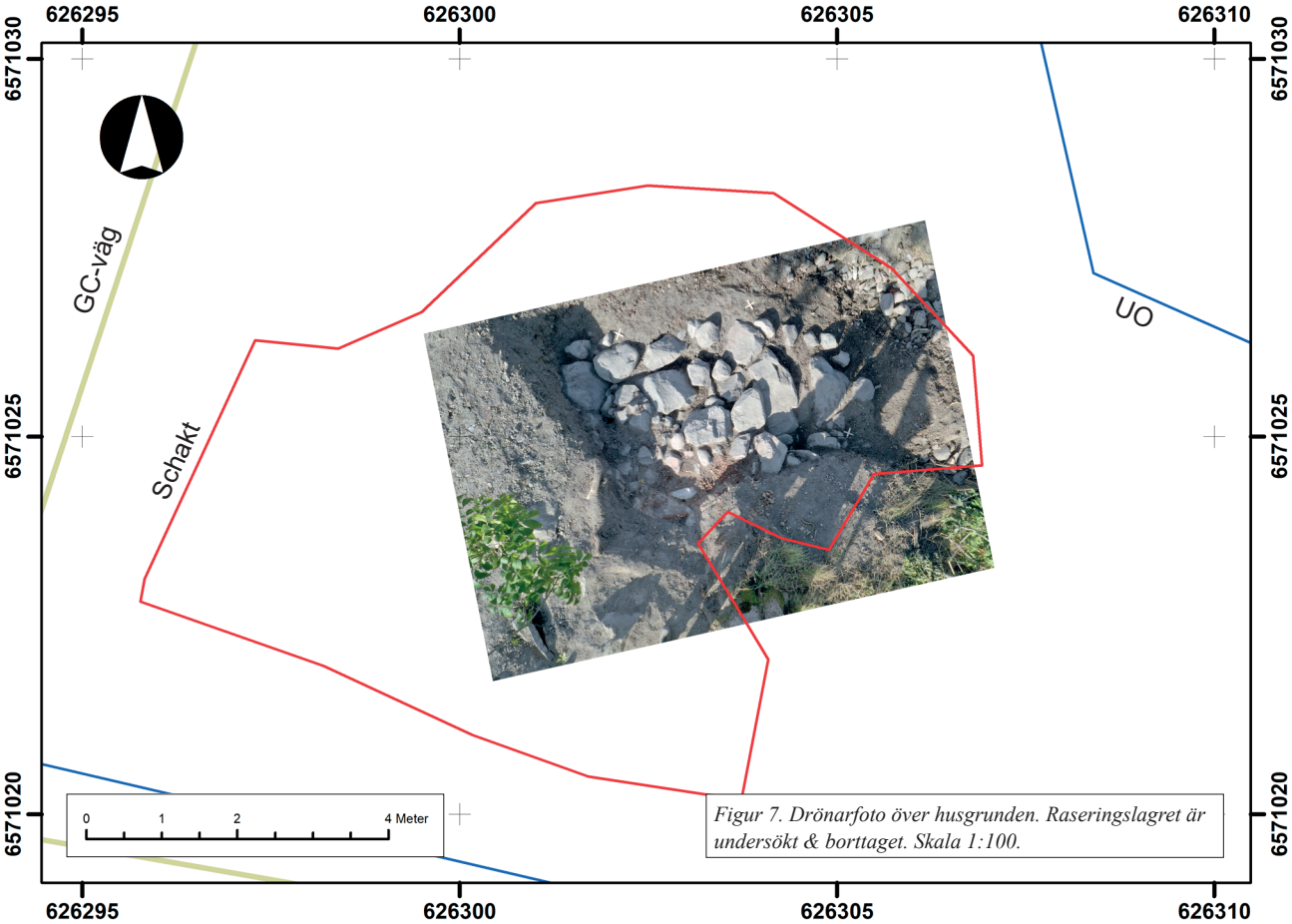

Figur 7. Drönarfoto över husgrunden. Raseringslagret är undersökt & borttaget. Skala 1:100.

Figur 8. Husgrunden framrensad & fotograferad mot sydväst (L2024:6011). Foto: Lars Norberg 2024, Sörmlands Arkeologi AB.

som oorganiserat och utan inbördes ordning. Stenarna vilade på siltig grå lera och vid undersökning påträffades enstaka handsmidda järnspikar, ett pipskaft av bakelit, en enstaka oglaserad rödgodsskärva samt ett par skärvor stengods av seltsertyp (bilaga 8).

Då schaktet utvidgades västerut vidtog ett urschaktat och omrört stråk orienterat i nord-sydlig riktning (figur 3). Fyllningen bestod av sand och väggrus delvis upplandad med siltig lera. Enligt ledningssamordningsplanen från Strängnäs kommun motsvarar stråket med omrörda massor det tidigare nämnda fjärrvärmeschaktet med samförlagd fiber (Väg 223 genomfart Mariefred/Läggesta). Det igenfyllda fjärrvärmeschaktet kunde följas i cirka åtta meter varefter det vek av mot nordväst under cykelvägen. Strax norr därom noterades en nedgrävd trumma också den belägen under GC-vägen (figur 3).

Förundersökningsschaktet utökades därefter åt öster i slänten ned mot det åkerdike som avgränsade ytan mot Munkhagsgärdet. Här påträffades ett cirka 3,7 x 2,0 meter stort och upptill 0,3 meter tjockt raseringslager bestående av krossade enkupiga tegelpannor, rikliga mängder skörbränd och skarpkantad sten samt ställvis sotig silt med inslag av kolbitar och fragmenterat murtegel (A386).

Raseringslagret undersöktes och avlägsnades för hand, varefter en stensyll bestående av 1,3-0,3 meter stora och mestadels kantiga stenar framkom (A492). Den kallmurade grunden var invändigt fylld med större och mindre stenar och block. I schaktets södra del identifierades ett par decimeter tjockt omrört lager med tegelkross blandat med större bitar murtegel och rikliga mängder kalkbruk. Lagret tolkades som spåren efter en riven skorstensstock (A484).

I samband med undersökningen av grunden påträffades en del handsmidd spik. Utöver det framkom ett fåtal fynd i form av bottnar till glasbuteljer, en del av en liten glasflaska med texten ättiksyra, ett fåtal skärvor stengods av seltsertyp, ett par bemålade porslinsskärvor, samt en del av en järngryta. Fynden kan översiktligt dateras till 1800-talet (bilaga 8).

Av intresse för byggnadens datering är dock två pannor enkupigt taktegel stämplade med DDK (Didrik Duvall Kalkudden). Märkningen refererar till Johan Diedric Duwall (1723-1801), som år 1771 fick Kronans tillstånd att saluhålla tegel tillverkat vid Kalkuddens tegelbruk utanför Mariefred (RA, SBL). Duvalls verksamhet vid Kalkudden fortgick till år 1795. Verksamheten togs då över av Anders von Wahrendorff som därefter lät stämpla teglet med förkortningen AWK (Taktegel. Kalkuddens tegelbruk).

Efter undersökning och dokumentation avlägsnades de framtagna delarna av grunden med maskin. Syllen och stenfyllningen vilade på en rustbädd i form av fyra parallellt lagda stockar av gran, cirka 0,3 meter breda och upptill 2 meter långa (Ö-V). Stammarna var avbarkade och grovt planbilade på över- och undersidorna, men bestod i övrigt av intakt kärnvirke (A569, A563, A567 & A550). Under detta vidtog dyig lera som snabbt vattendränktes vid schaktningen.

Datering

Två prover togs från den nordligast belägna stocken (A569), varav ett valdes ut för dendrokronologisk analys och artbestämning. Timret var beläget direkt under syllen (figur 6). Provet bestämdes till gran med en egenålder om 110 år (± 20 år) och ett beräknat fällningsår till vinterhalvåret 1775-1776 (bilaga 7, dendro nr 72830). Dateringen stämmer väl överens med produktionsintervallet för det identifierade takteglet och visar att byggnaden uppfördes i närtid efter år 1775-1776.

Avslutning

Den undersökta lämningen utgör enligt kartanalysen det nordöstra hörnet av en kallmurad grund till en byggnad som kan identifieras på 1801 års karta över Gripsholmsgodsets och Kungsladugårdens ägor (LMS akt nr C42-11:7). Sett till det eldpåverkade raseringslagret har byggnaden troligen brunnit, något som troligen ska sättas i samband med uppgifterna om en brand i området år 1825 (Hansing 2015, s. 20 med där a.a.).

Med hänsyn till smärre skalfel i 1801 års karta kan huset uppskattas till en storlek om cirka 16 x 13 meter (VSV-ONO). De fåtaliga fynden av bland annat hushållskeramik och glasflaskor vittnar tillsammans med den raserade skorstensstocken om att bygganden troligen utgjort ett bostadshus.

På 1801 års karta syns också det så kallade kungsstallet beläget strax väster om den påträffade byggnaden (LMS akt nr C42-11:7). Enligt analysen uppfördes stallet på platsen för den spannmålsbod som är synlig på 1749 års karta (LMS akt nr C42-11:6).

Kartanalysen visar också att fornlämning L1982:7136 lägesmässigt bättre överenstämmer med det uthus som redovisas på 1834 års brandförsäkringskarta (bilaga 3 & 4). I linje med det har beskrivningen och läget för L1982:7136 justerats och uppdaterats. Eftersom den nypåträffades husgrunden utgör en annan och något äldre byggnad har den registrerats med ett nytt fornlämningsnummer i KMR (L2024:6011).

Vad gäller bevaringsförhållanden är stora delar området skadat och genomgrävt i samband med att fjärrvärme och fiber schaktades ned. Utöver det bedöms det inte som sannolikt att någon av de berörda byggnadslämningarna bevarats väl, eller överhuvudtaget, till de delar som idag är belägna under Stallarholmsvägen och Storgatan (bilaga 4).

Referenser

Beronius Jörpeland, Lena & Bondesson, Wivianne. 2011. *Fjärrvärme vid Mariefred*. Södermanland; Mariefred & Kärnbo socknar, Gripsholms slott 1:1 m.fl. Arkeologisk utredning. *RAÄ UV Rapport 2011:63*. Stockholm.

Hansing, Staffan. 2015. *Gripsholms Kungsladugård*. Kunskapsunderlag inför beslut om framtida användning av området. Strängnäs kommun, Södermanlands län. K-Märkt. Stockholm.

Taktegel. Kalkuddens tegelbruk. Hedenstedt, Trosa. https://www.taktegel.se/tillverkare/kalkuddens-tegelbruk/

Westlund, Per-Olof. 1949. *Gripsholm under vasatiden*. En byggnadshistorisk undersökning. KVHAA, del 67 Diss. Stockholm.

Väg 223 genomfart Mariefred/Läggesta. Bygghandling upprättad 2023-11-24. *Ritningsnummer 3 00 C 90 12. VAP* (genom Strängnäs kommun).

Arkiv

Lantmäteriet, Historiska kartor, Lantmäteristyrelsens arkiv (LMS) (www.lantmateriet.se/)

Akt nr C42-11:6. Gripsholm nr 1-2 år. Upprättad år 1749 av Anders Mörn.

Akt nr C42-11:7. Gripsholm nr 1-2 år. Upprättad år 1801 & 1802 av Erik Lindberg.

Riksarkivet (RA). Svenskt biografiskt lexikon (SBL). Sökord: Johan Diedric Duwall.

Sörmlands museums arkiv & bibliotek (SMA). Pehr Hilleström, målning från år 1802. https://sokisamlingar.sormlandsmuseum.se/objects/c24-358954/

Administrativa uppgifter

Projektnummer Sörmlands Arkeologi AB: 2314
Länsstyrelsens dnr: 7749-2023
Uppdragsnummer: 202400589
Tid för förundersökningen: 2024-09-02 – 2024-09-04
Personal: Lars Norberg
Kommun: Strängnäs
Socken: Strängnäs
Fastighet: Mariefred 2:15
Lämningsnr: L1982:7136 & L2024:6011
Belägenhet: N 6571022,814 E 626295,773
Koordinatsystem: SWEREF99 TM
Höjdsystem: RH 2000
Undersökningsområde: Ca 61m^2

Inget analogt dokumentationsmaterial utöver rapporten föreligger. Digital dokumentation förvaras i nuläget hos Sörmlands Arkeologi AB. Inga fynd tillvaratogs.

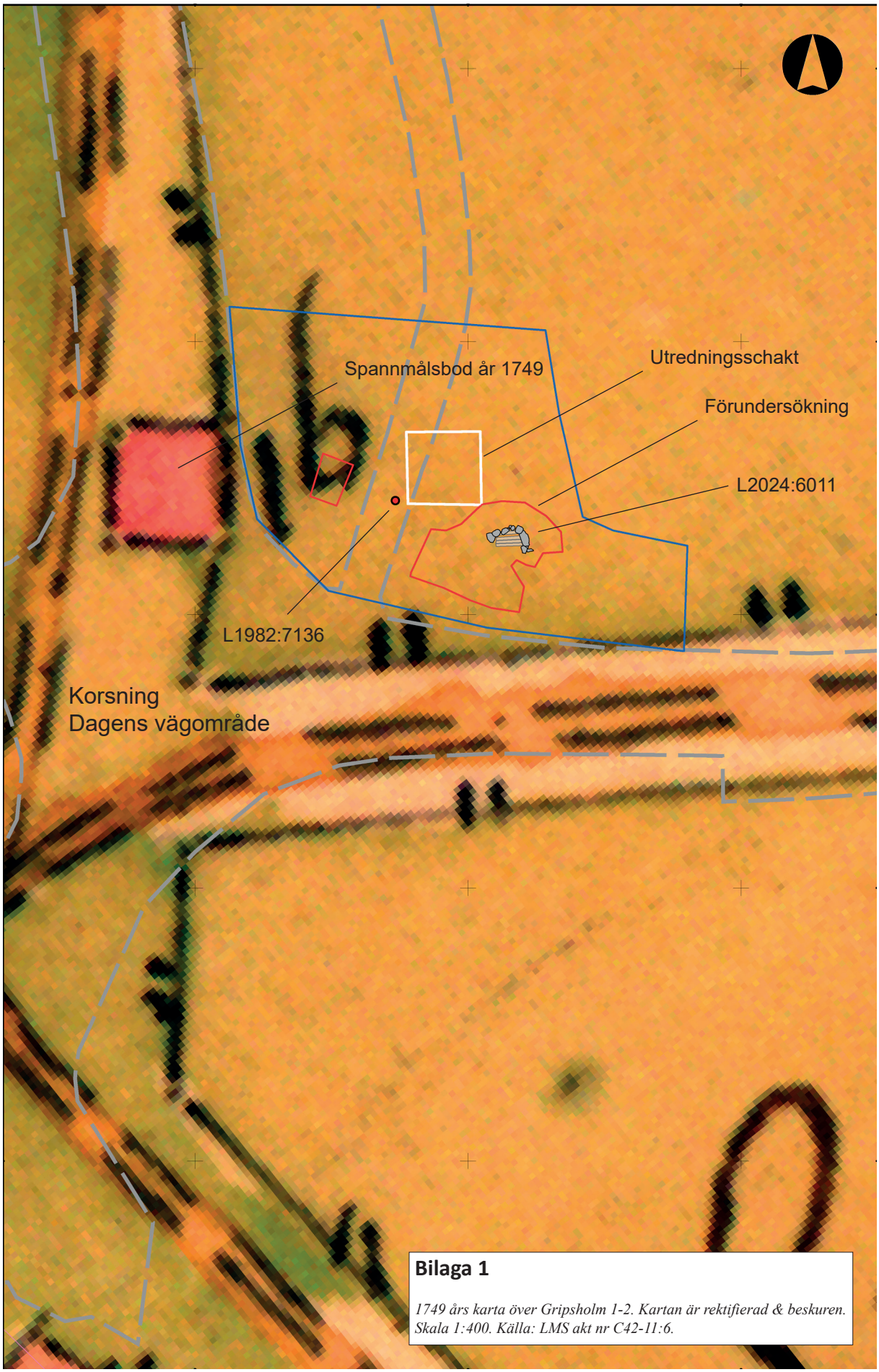

Bilaga 1

1749 års karta över Gripsholm 1-2. Kartan är rektifierad & beskuren. Skala 1:400. Källa: LMS akt nr C42-11:6.

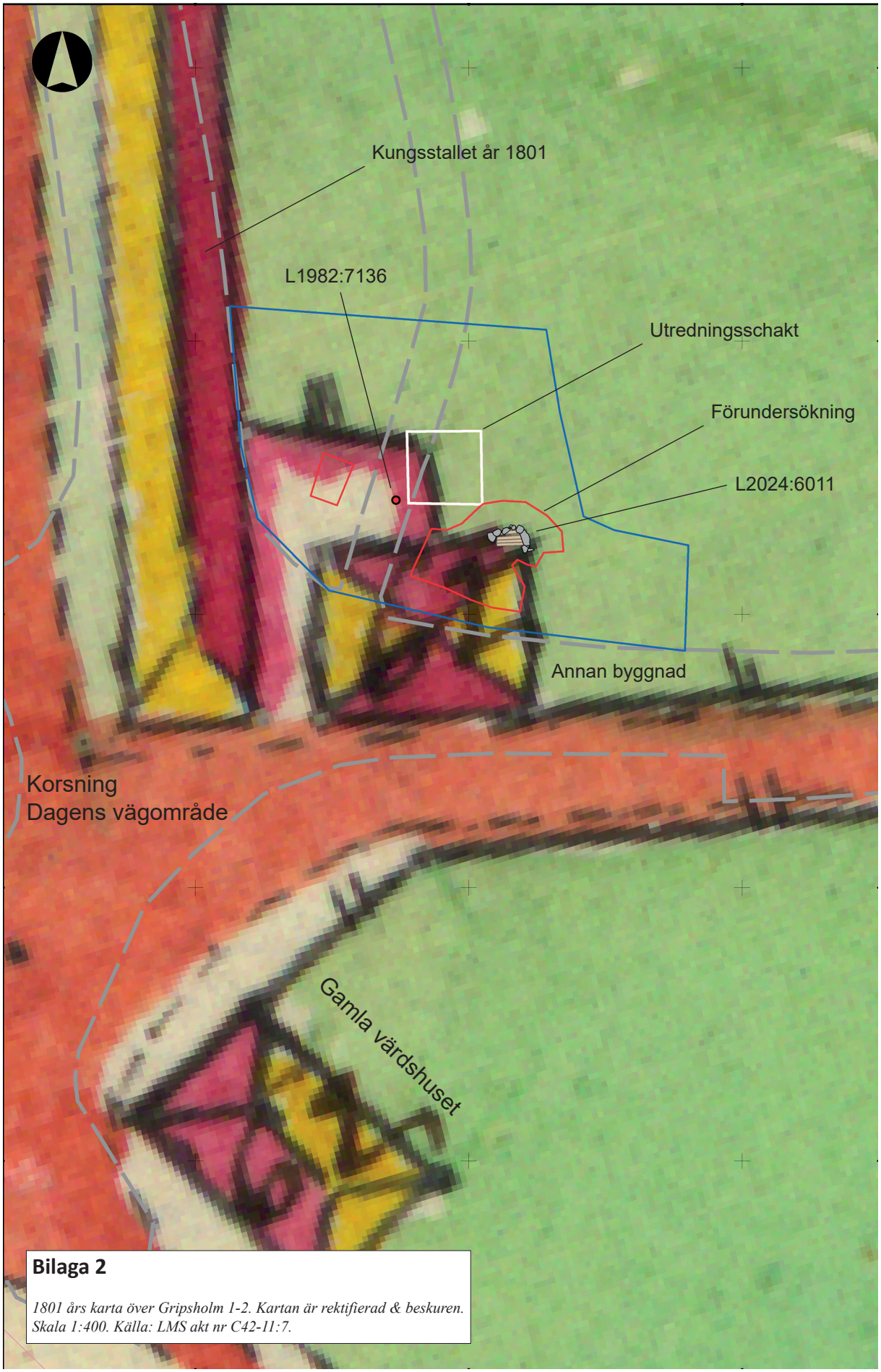

Bilaga 2

1801 års karta över Gripsholm 1-2. Kartan är rektifierad & beskuren. Skala 1:400. Källa: LMS akt nr C42-11:7.

Bilaga 3

Planritning av byggnaderna till Gripsholms Kungs Ladugård. Författad år 1834 (brandförsäkring). Kartan är rektifierad & beskuren. Skala 1:400. Källa: Hansing 2015 & Riksarkivet.

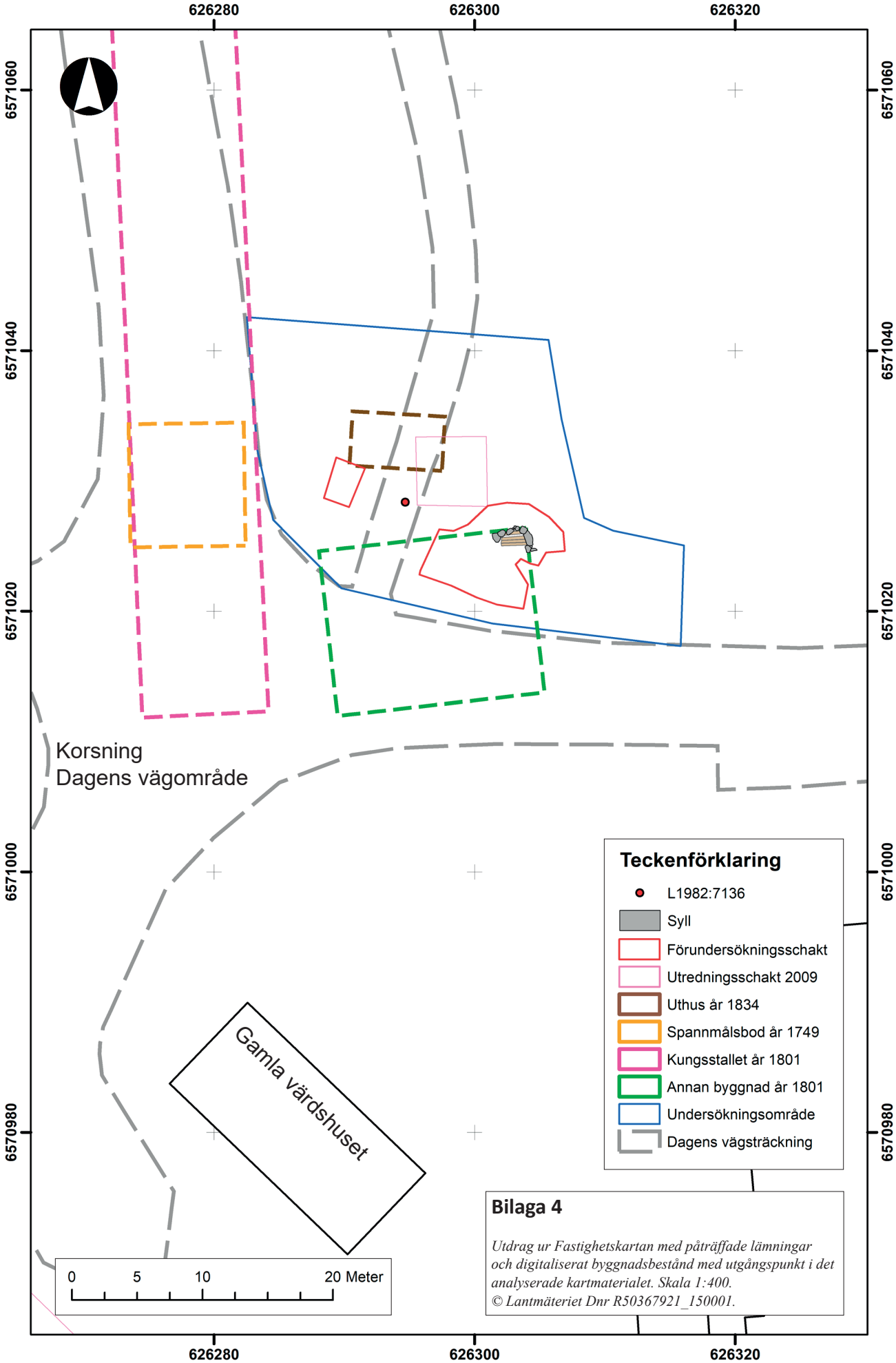

Bilaga 4

Utdrag ur Fastighetskartan med påträffade lämningar och digitaliserat byggnadsbestånd med utgångspunkt i det analyserade kartmaterialet. Skala 1:400.
© Lantmäteriet Dnr R50367921_150001.

Bilaga 5. Schakttabell

Schakt	Storlek (m)	Djup (m)	Beskrivning
S1	3,3x2,3	1,2	Gräsbevuxen slänt, förna, ca 0,05-0,10 m tj. Därunder upptill en meter väggrus, kross & skarpkantat stenmaterial blandat med grå silt och lera. I botten grå lerig silt (undergrund).
S2	8,1x8,0	0,20-0,5	Gräsbevuxen slänt, förna, ca 0,05-0,10 m tj. Därunder ca 0,15 m gråbrun, silt humös lera med inslag av tegelflis, spik, buteljglas, kolfragment & enstaka skärvor porslin, sten- & rödgods. I söder fanns en ansamling kantiga stenar & block, ca 0,3-1,2 meter stora. I schaktets norra del påträffades det NÖ hörnet av en husgrund (A492, L2024:6011). I väster var schaktet söndergrävt av tidigare nedlagd fjärrvärme. I botten grå lerig silt övergående i dyig lera i norr (undergrund).

Bilaga 6. Anläggningsbeskrivning

A nr A492, L2024:6011
Husgrund, historisk tid
Storlek 2,6 x 2,0 stor (VSV-ONO) & 0,5 meter hög.

Inledningsvis ett cirka 3,7 x 2,0 meter stort och upptill 0,3 meter tjockt raseringslager bestående av krossade enkupiga tegelpannor, rikliga mängder skörbränd och skarpkantad sten samt ställvis sotig silt med inslag av kolbitar och fragmenterat murtegel (A386). Under raseringen syntes en stensyll bestående av 1,3-0,3 meter stora och mestadels kantiga stenar (A492). Invändigt var grunden fylld med större och mindre stenar och block. I södra delen av den synliga delen av grunden framkom ett par decimeter tjockt omrört lager med tegelkross blandat med större bitar murtegel och rikliga mängder kalkbruk. Lagret tolkades som delar av en riven skorstensstock (A484).

I framför allt A386 påträffades rikliga mängder handsmidd spik. Utöver det framkom ett fåtal fynd i form av bottnar till glasbuteljer, en del av en liten glasflaska med texten ättiksyra, ett fåtal skärvor stengods av seltsertyp, ett par bemålade porslinsskärvor, samt en del av en järngryta. Fynden kan i huvudsak dateras till 1800-talet. Därtill påträffades två pannor enkupigt taktegel stämplade med DDK (1771-1795).

Slutligen avlägsnades de synliga delarna av grunden med maskin. Stensyllen vilade i nordost på en rustbädd i form av fyra parallellt lagda stockar av gran, cirka 0,3 meter breda och upptill 2 meter långa. Virket var barkat och grovt planbilat på över- och undersidorna (A569, A563, A567 & A550). Ett prov togs för dendrokronologisk analys från den nordligast belägna stammen (A569, dendro nr 72830). Analysen gav ett fällningsår till vinterhalvåret 1775-1776. Med utgångspunkt i en historisk kartanalys uppskattas byggnaden till en storlek om cirka 16 x 13 meter (VSV-ONO) och har troligen fungerat som ett bostadshus.

Bilaga 7. Dendrokronologisk analys

LUND UNIVERSITY

DEPARTMENT OF QUATERNARY GEOLOGY
KVARTÄRGEOLOGISKA AVDELNINGEN
HANS LINDERSON

12 September 2024

Nationella Laboratoriet för Vedanatomi och Dendrokronologi, rapport nr 2024:72
Hans Linderson

DENDROKRONOLOGISK ANALYS AV ETT PROV FRÅN FASTIGHETEN MARIEFRED 2:15, STRÄNGNÄS KOMMUN

Uppdragsgivare: Sörmlands Arkeologi AB c/o Lars Norberg, Tideliusgatan 37, 3tr, 118 69 Stockholm. Märkning proj nr 2409. Alternativt pdf lars.norberg@sormlandsarkeologi.se
Område: Sörmland **Prov nr:** 72830 **Antal sågprov:** 1
Dendrokronologiskt objekt: Rustbädd

Resultat:

Dendro nr:	Provnr;	Träd-slag	Antal år (2 radier om ej annat anges)	Splint (Sp) Bark (B) Vankant (W)	Datering av yttersta årsring i provet	Beräknat Fällningsår E(Efter) V(vinterhalv-året)	Egenålder ±20
72830	1	Gran	84;3	W	1775	**V 1775/76**	110

Kommentarer till ovanstående resultattabell

Virket är avverkat **vinterhalvåret 1775/76**. Virket dateras bäst mot trädgårdsmästarebostaden på Nedre Manilla, Södra Djurgården, vars virke naturligtvis är transporterat dit. Mer relevanta källor för proveniensbestämning är sjöbodar på Ringsö i Bälinge skärgård. Bra kronologier något väster om byggnaden ger betydligt sämre korrelationer.
Granen har stått på en ganska stökig ståndort med kraftig reaktionsved åren 1748-1752.

Hans Linderson, Laboratorieföreståndare, Lunds Universitet

Sölvegatan 12, S-223 62 Lund Tel. +46-46-2227891, Fax +46-46-2224830 e-mail: Hans.Linderson@geol.lu.se

Bilaga 8. Fotodokumentation

Området innan förundersökning. Foto mot västnordväst: Lars Norberg 2024, Sörmlands Arkeologi AB.

Avbaning av S2. Foto mot sydväst: Lars Norberg 2024, Sörmlands Arkeologi AB.

S1 fotograferat mot nordost. Foto: Lars Norberg 2024, Sörmlands Arkeologi AB.

Husgrunden med raseringslagret A386 framrensat. Foto mot norr: Lars Norberg 2024, Sörmlands Arkeologi AB.

Delar av en raserad skorstenstock i profil mot söder (A484). Foto: Lars Norberg 2024, Sörmlands Arkeologi AB.

Tre av stockarna till rustbädden i samband med schaktning. I framkant A563, därefter A567 & A550. Den daterade granstocken A569 var belägen under syllen i bildens bakkant. Foto mot norr: Lars Norberg 2024, Sörmlands Arkeologi AB.

S2 efter återställning. Foto mot sydväst: Lars Norberg 2024, Sörmlands Arkeologi AB.

Två takpannor av tegel stämplade DDK (Didrik Duvall Kalkudden). Foto mot sydväst: Lars Norberg 2024, Sörmlands Arkeologi AB.

Stengods av seltsertyp från husgrunden. Foto: Lars Norberg 2024, Sörmlands Arkeologi AB.

Skärva från en järngryta & ett pipskaft av bakelit. Foto: Lars Norberg 2024, Sörmlands Arkeologi AB.

Trasig apoteksflaska av glas med texten (Ä)TTIKSYRA. Foto: Lars Norberg 2024, Sörmlands Arkeologi AB.

Gamla värdshuset idag. Byggnaden uppfördes troligen samtidigt som byggnaden med den nu påträffade grunden. Undersökningsområdet är beläget i bildens bakkant, bakom herrgårmanskylten och avfarten mot centrum. Foto mot nordost: Lars Norberg 2024, Sörmlands Arkeologi AB.